

Handleiding Nationale NachtvlinderNacht

en andere nachtvlinderexcursies

Handleiding Nationale NachtvlinderNacht

Samenstelling:

Nicoliene Peet & Dick Groenendijk (De Vlinderstichting)

In samenwerking met:

Rob de Vos, Willem Ellis & Jaap Zwier (Werkgroep VlinderFaunistiek van EIS-Nederland)

Rapportnummer:

VS2006.024

Productie:

De Vlinderstichting
Postbus 506
6700 AM Wageningen
telefoon: 0317-467346
fax: 0317-420296
e-mail: info@vlinderstichting.nl
homepage: www.vlinderstichting.nl

Naar deze handleiding kan worden verwezen als:

Peet, N.G. & D. Groenendijk 2006. Handleiding Nationale NachtvlinderNacht. Rapport VS2006.024, De Vlinderstichting & Werkgroep VlinderFaunistiek van EIS-Nederland, Wageningen.

De Nationale NachtvlinderNacht wordt georganiseerd door De Vlinderstichting in samenwerking met Werkgroep Vlinderfaunistiek van EIS-Nederland en wordt mogelijk gemaakt door het VSBfonds, het Prins Bernhard Cultuurfonds, het KF Hein Fonds en de Uyttenboogaart Eliassen Stichting.

Foto voorzijde: agaatvlinder (*Phlogophora meticulosa*) - Lars Soerink

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, microfilm, fotokopie of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van De Vlinderstichting, de WVF en de opdrachtgevers.

augustus 2006

Inhoud

Inhoud	4
Inleiding	5
Een nachtvlinderexcursie organiseren	6
Geschikte nachtvlinderlocaties	6
Nachtvlinderweer	6
Nachtvlinders lokken en bekijken	6
Tips voor de excursieleider	7
Jeugdexcursie	8
Publiciteit	9
Nachtvlinders lokken	10
Licht	10
Stroop	11
Bloemen	13
Feromonen	13
Rupsen zoeken	14
Nachtvlinders op naam brengen	15
Determineren: enkele tips	15
Informatiebronnen	16
Waarnemingen doorgeven	18
Invoermodule 'Landkaartje': extra mogelijkheden voor de NachtvlinderNacht waarnemingen	18
Per formulier	19
Excelbestand	19
Bijlage 1: Checklist Nachtvlinders kijken	20

In Engeland is het al enkele jaren een groot succes en ook elders in Europa heeft het sinds 2004 de aandacht: de Nationale NachtvlienderNacht. Sinds 2005 vindt deze voor op grotere schaal plaats in Nederland.

Doelen

De Nationale NachtvlienderNacht heeft twee hoofddoelen voor ogen:

- *Zoveel mogelijk mensen op een spannende manier kennis laten maken met nachtvlinders*

Nachtvlinders zijn relatief onbekend. Sommige mensen kennen de bruine motten die 's avonds om de lamp vliegen, maar hebben deze nog nooit van dichtbij bekeken. Tijdens de Nationale NachtvlienderNacht gaan we zoveel mogelijk nachtvlinders van dichtbij bekijken door ze te lokken met verschillende methoden.

- *Tegelijkertijd verspreid in het hele land gegevens van nachtvlinders verzamelen*

Omdat nachtvlinders onbekend zijn, zijn er relatief weinig gegevens beschikbaar over bijvoorbeeld de verspreiding van veel soorten. Door op één avond op zoveel mogelijk plaatsen in het land tegelijkertijd naar nachtvlinders te kijken kunnen veel waardevolle gegevens verzameld worden. Op deze manier kunnen we weer een stapje verder komen in het ontrafelen van de wereld van de nachtvlinders.

Voor wie is deze handleiding

Deze handleiding is geschreven voor organisatoren, excursieleiders en deelnemers aan de Nationale NachtvlienderNacht. Daarnaast is de handleiding interessant voor iedereen die met nachtvlinders aan de slag wil.

Over de handleiding

In deze handleiding vindt u informatie over alles wat met de Nationale NachtvlienderNacht en nachtvlinders te maken heeft. Zo vindt u informatie over een goede locatie voor een excursie, allerlei tips voor excursieleiders, lokmethodes, enzovoorts. Daarnaast vindt u informatie over literatuur en andere informatiebronnen.

Een nachtvlinderexcursie organiseren

Bij een nachtvlinderexcursie komt heel wat kijken. Ten eerste speelt het geheel zich voor een groot deel af in het donker. Daarnaast zijn er allerlei opstellingen en methoden nodig om de nachtvlinders te zien te krijgen. Hieronder wordt uitgelegd hoe u een nachtvlinderrijke excursie kunt organiseren.

Met z'n allen rond een laken – foto: Lars Soerink

Geschikte nachtvlinderlocaties

Er zijn bijna overal wel nachtvlinders te vinden. In bossen en natuurgebieden, maar ook in de stad bij tuinen en parken. Een goede locatie om nachtvlinders te zien is een plaats in de luwte van bijvoorbeeld een muur of bosrand, vooral op plekken met veel diversiteit in de vegetatie. Een gevarieerde bosrand is bijvoorbeeld erg geschikt. Op kleine schaal kan dit ook in de tuin. Bij het gebruik van licht als lokmethode is het belangrijk om de lamp naar het open landschap te richten. Zo kunnen nachtvlinders het licht al van verre zien.

Nachtvlinderweer

Hoewel er tijdens de Nationale NachtvlinderNacht niet veel te kiezen is, beschrijven we hier de ideale weersomstandigheden voor nachtvlinders. Op een zwoele zomeravond worden niet alleen muggen extra actief, maar vooral ook nachtvlinders. De nacht is bij voorkeur warm en niet geheel helder (dan koelt het meestal flink af) en liefst maanloos, maar wel droog en met weinig wind. Hoe 'kleffer' de nacht, hoe beter! Er zijn vrijwel geen nachtvlinders te zien bij regen, veel wind of bij kraakheldere hemel met volle maan en met lage temperaturen.

Nachtvlinders lokken en bekijken

Nachtvlinders krijgt u niet zomaar te zien. Alleen door ze te lokken kunt u een beeld krijgen van wat zich in het donker afspeelt. In het volgende hoofdstuk worden de lokmethoden uitgebreid besproken.

De meeste nachtvlinders vliegen in het volledige donker. Toch kunt u al nachtvlinders kijken voor het zover is. Zo zijn er nachtvlinders die al even voor zonsondergang beginnen met vliegen. Deze kunt u dan vliegend langs de bosrand vinden of bij de geurende bloemen in de tuin. Daarnaast kunt u terwijl het nog licht is ook rupsen van nachtvlinders vinden. Veel rupsen houden zich op warme dagen verborgen en komen 's avonds weer tevoorschijn om te eten. De meeste nachtvlinders komen echter pas als het echt nacht is (zie onderstaand schema). Vertel dit ook aan het begin van de excursie om eventuele teleurstellingen te voorkomen.

Tips voor de excursieleider

Hieronder staan een paar tips voor de ervaren en minder ervaren nachtvlinderexcursieleiders.

Tip 1: zorg voor een flinke hoeveelheid doorzichtige potjes

Wanneer er veel mensen om een laken staan, kan waarschijnlijk niet iedereen alle nachtvlinders op het laken even goed zien. Door van iedere soort een exemplaar in een potje door de groep te laten gaan krijgt iedereen alle vlinders goed te zien.

Een fladderende vlinder in een potje wordt meestal rustig in het donker.

Tip 2: extra zaklampen

Niet alle deelnemers brengen hun eigen zaklamp mee. Zaklampen zijn handig bij het bekijken van de achterkant van het laken of bij het nagaan van de stroopbomen en bloemen. Op deze manier kunnen groepjes deelnemers op verschillende plaatsen nachtvlinders bekijken.

Tip 3: zet ze op de foto

Leg nachtvlinders die u niet direct op naam kunt brengen vast met de (digitale) camera. U kunt de soort dan later rustig opzoeken of navragen en u heeft meteen bewijsmateriaal wanneer de soort zeldzaam blijkt te zijn.

Tip 4: breng de terreineigenaar op de hoogte

In natuurgebieden heeft u een vergunning nodig om deze 's nachts te betreden. Neem ruim van te voren contact op met de beheerder om dit te regelen.

Ook buiten natuurgebieden is het belangrijk dat de terreineigenaar en eventuele omwonenden (en mogelijk politie) op de hoogte zijn van de excursie. Een groep mensen die midden in de nacht bij een lamp staan kan wel eens tot ongerustheid leiden.

Tip 5: gemeentelijke subsidie voor materialen

Soms zijn er lokale subsidieregelingen om de kosten voor de aanschaf van materialen uit te betalen. Heel vaak kunnen kosten van bijvoorbeeld boeken, lampen en nachtvlinderopstellingen hierdoor gedekt worden. Informeer bij de gemeente naar eventuele mogelijkheden of denk aan de mogelijkheden van sponsoring door een groot bedrijf in de buurt.

Tip 6: stroomvoorziening

Bij lokale bouwmarkten of verhuurbedrijven kan voor relatief lage kosten een generator of aggregaat worden gehuurd. Hierdoor worden de mogelijkheden om verder weg van bebouwing een nachtvlinderexcursie te organiseren, bijvoorbeeld in een mooi natuurgebied waar geen stroom voorhanden is. Let er wel op dat u de beheerder om toestemming vraagt.

Over vangen en verzamelen

Om nachtvlinders goed te kunnen bekijken is het soms nodig de vlinders te vangen. Gebruik in dat geval een vlindernet of laat het dier als hij stil zit in een potje lopen. Laat de nachtvlinders echter niet langer dan nodig (bijvoorbeeld 15 minuten) in een potje zitten. Maak indien nodig een foto.

Sommige mensen verzamelen enkele nachtvlinders voor een eigen collectie of voor onderzoek. Indien dit zorgvuldig gebeurt kan dat waardevolle informatie opleveren. Ook tijdens de Nationale NachtvlinderNacht zal het misschien voorkomen dat enkele vlinders voor nader onderzoek worden meegenomen of verzameld. Leg in dat geval altijd aan uw publiek uit waarom u dit doet en wat de meerwaarde is van het verzamelen. Benadruk de wetenschappelijke waarde en het belang om dit zorgvuldig te doen. Laat ook ruimte over aan degenen die principiële bezwaren hebben tegen verzamelen. Maar voorkom een emotionele discussie die niets aan de avond toevoegt. Voorkom ook dat het beeld ontstaat dat grote aantallen nachtvlinders voor niets zouden worden doorgemaakt en dat nachtvlindermensen per definitie alles opprikken. Overigens geldt dat als er niet wordt verzameld, de gegevens ook heel bruikbaar zijn.

Jeugdexcursie

Wildzoekers

Tijdens de Nationale NachtvlinderNacht kunt u een jeugdexcursie organiseren in het kader van Wildzoekers.

Wildzoekers is de natuurclub voor jongens en meiden van 8 tot 16 jaar.

Wildzoekers is de jeugdorganisatie van 7 natuurorganisaties: De Vlinderstichting, Vogelbescherming Nederland, Vereniging Natuurmonumenten, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Zoogdiervereniging VZZ, de Jeugdbond voor Natuur- en Milieustudie en de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie. Alle jeugdactiviteiten die deze 7 organisaties organiseren vallen dan ook onder WILDzoekers. Dit zijn activiteiten voor zowel leden als niet-leden van de natuurclub.

Leden van de club ontvangen onder andere het magazine WILDzoekers expres en kunnen een werkblad aanmaken op de internetpagina.

Lees meer op de internetpagina van WILDzoekers (www.wildzoekers.nl)

De jeugdexcursie

Bij de jeugdexcursie komt grotendeels hetzelfde kijken als bij een excursie voor volwassenen. Om het voor jongeren nog aantrekkelijker te maken is, kunt u aan de jeugdexcursie een wedstrijd- of spelelement verbinden.

Het is tijdens de excursie bijvoorbeeld een idee om verschillende lokmethoden, bijvoorbeeld lamp en laken, een smeerrecept met bier en een recept met wijn, met elkaar te vergelijken om te zien welke het beste werkt. Ieder kan ook een eigen smeerrecept maken en dat vergelijken met de recepten van anderen: wie lokt de meeste vlinders!

Bij jongeren is vooral het plezier in nachtvlinders kijken belangrijk. Het op naam brengen van de soorten is vaak moeilijk en duurt lang, daarom vinden wij dat aspect minder belangrijk. Een alternatief is het tellen van het aantal vlinders en/of het aantal soorten (globaal) dat er op de lokmethode afkomt.

Waar blijven de ouders?

Veel ouders vinden het leuk om zelf ook mee te gaan met een excursie of zij vinden het niet prettig hun kinderen bij een avondexcursie achter te laten. Jongeren gaan vaak liever zelfstandig op stap.

Een oplossing hiervoor is een deexcursie. Ouders en andere volwassenen zijn bezig op de ene plek, terwijl de jongeren een eindje verderop hun eigen excursie hebben.

Publiciteit

Een belangrijk doel van de Nationale Nachtvliedernacht is nachtvlieders onder de aandacht brengen bij het grote publiek. Publiciteit bij een excursie is dan ook erg belangrijk. De Vlinderstichting zorgt voor publiciteit voor de excursies via internet en voor landelijke persberichten.

Daarnaast vinden we het belangrijk dat excursiepunten zelf ook hun excursie bekend maken. In het informatiepakket is daarom een voorbeeldpersbericht bijgesloten. Dit is ook te vinden op de internetpagina. Hiermee kunnen huis-aan-huisbladen en dergelijke benaderd worden. Daarnaast kunnen de flyers en folders verspreid worden via bijvoorbeeld bibliotheken en sporthallen.

*Een opschriftboekje kan op meerdere manieren handig zijn...
meriansborstel (Calliteara pudibunda)- foto: Lars Soerink*

Nachtvlinders lokken

De meeste nachtvlinders leiden een verborgen leven. Er zijn echter een paar manieren om ze toch te zien te krijgen. Voor de ene moet u de keuken in, voor een andere moeten de lakens uit de kast gehaald worden. De verschillende methoden geven niet dezelfde resultaten. Sommige vlinders worden meer aangetrokken door zoetheid dan door licht en andersom. Een combinatie van methoden geeft dan ook de beste resultaten.

Berkeneenstaart (Drepana falcataria), kleine groenbandspanner (Colostygia pectinataria) en geel beertje (Eilema sororcula) gelokt met lamp en laken – foto: Jeroen Voogd

Licht

Dat nachtvlinders op licht afkomen is algemeen bekend. Maar hoe kunt u nu zoveel mogelijk nachtvlinders naar uw eigen lamp lokken in plaats van naar de straatverlichting (die meestal te hoog is om te kunnen gebruiken). De volgende methoden helpen daarbij.

Lamp en laken

Een felle lamp bij een opgespannen laken werkt bijna als een nachtvlindermagneet. Zo'n groot licht oppervlak zal door weinig vlinders over het hoofd worden gezien. Een felle spaarlamp (of gloeilamp) werkt al, maar voor echt goede resultaten zijn er speciale lampen, zoals HPL-lampen en ML-lampen (zie tabel voor de voor- en nadelen). Deze zijn verkrijgbaar bij de electriciteithandel en bij entomologiespecialzaken (zie 'informatiebronnen' volgende hoofdstuk).

Vanaf de schemering zullen nachtvlinders op het licht af komen, hoewel de meeste vlinders pas na middernacht zullen verschijnen. De meeste vlinders zullen op het laken gaan zitten waar ze goed te bekijken zijn.

Voorbeeld van een lichtopstelling – foto: Jeroen Voogd

Voor- en nadelen van de ML- en HPL-lamp:

Onderwerp	ML-lamp	HPL-lamp
Aantrekkingskracht op nachtvlinders	Zeer goed	Goed
Extra benodigdheden	Geen	Transformator
Kosten	ongeveer 25 euro	ongeveer 25 euro + transformator (35 euro)
Duurzaamheid	Zeer gevoelig, kan al stuk gaan van een enkele druppel vocht.	Gaat niet zomaar stuk. Kan tegen vocht.

Lichtval

Dit is een methode die vooral geschikt is voor de eigen achtertuin en voor mensen die liever geen nacht opblijven, maar 's morgens bij het ontbijt nachtvlinders willen bekijken.

Een lichtval is een grote bak gevuld met eierdozen waarop een soort grote trechter bevestigd is met daarboven een felle lamp. Nachtvlinders komen op de lamp af en fladderen er omheen totdat ze per ongeluk door de trechter vallen en in de bak terecht komen. Daar gaan ze tussen de eierdozen zitten. Wanneer het 's morgens licht wordt, blijven ze daar rustig zitten en zijn ze goed te bekijken.

Er zijn kant-en-klare lichtvallen te verkrijgen bij entomologiespecialisten, maar u kunt er ook zelf een maken.

Stroop

Het zogenaamde stropen of smeren is een andere methode om nachtvlinders te lokken. Een mengsel van zoetheid en alcohol trekt nachtvlinders van verre aan. Dit zijn vaak andere soorten dan de soorten die op licht afkomen. In tegenstelling tot wat men wellicht denkt bij het woord 'stropen' worden de vlinders bij deze methode niet gevangen of gedood. Ze krijgen slechts te eten en worden tijdelijk wat verdoofd door de alcohol. Voor deze methode moet u wel eerst de keuken in.

Hoe gaat u te werk?

- Maak enkele dagen voor de bewuste avond het gewenste recept klaar.

- Vanaf een uur voor zonsondergang kan het mengsel (met behulp van een oude (afwas-)kwast) op bomen en muren worden aangebracht. Breng de stroop op ooghoogte aan, op meerdere zijden van een boom. Kies ruwe oppervlakken die bij voorkeur niet door licht beschenen worden. Eik en den zijn bijvoorbeeld goede bomen.
- Wanneer het donker geworden is, kunt u de bomen controleren met behulp van een zaklamp. U kunt het controleren desgewenst enkele malen herhalen.

Tip: onthoud de bomen die u gesmeerd heeft. In het donker ziet de omgeving er heel anders uit dan bij daglicht. Markeer bomen met bijvoorbeeld een witte punaise of met een lichtgekleurd lint. De smeerplek licht ook iets op wanneer deze met een zaklamp beschenen wordt.

Tip: Sommige vlinders laten zich vallen wanneer ze beweging waarnemen. Benader de boom dus rustig en bekijk ook de grond eronder.

Over recepten

Er zijn vele tientallen strooprecepten in omloop. Bijna iedere nachtvlinderaar heeft zijn eigen favoriete recept. De belangrijkste ingrediënten zijn altijd suiker of fruit en alcohol. De alcohol verspreidt de geur van de zoetheid beter. Bovendien worden nachtvlinders er een beetje suf van, waardoor ze goed te bekijken zijn. Vangen is dan zelden nodig.

Basisrecept

- Suikerstroop (1 pot)
- Extra suiker (2 eetlepels)
- Bier, wijn en/of vruchtenlikeur (een flinke scheut of zoveel als nodig is voor de juiste substantie)

Meng de ingrediënten zo door elkaar dat er een goed smeerbaar, plakkerig mengsel ontstaat. Laat het mengsel enkele dagen staan om gisting te bevorderen.

Andere ingrediënten die veel gebruikt worden: allerlei soorten overrijp fruit (vooral bananen), appel- of perenstroop, rum en allerlei exclusieve bieren en alcoholische dranken of enkele druppels amylocetaat (een chemische stof die een bijzondere exotische geur verspreidt). Welk recept het beste is? Hierover verschillen de meningen. Experimenteren is de beste manier om erachter te komen.

Zwarvlekwinteruil (Conistra rubiginosa) op stroop – foto: Jeroen Voogd

Bloemen

De eenvoudigste manier om nachtvlinders in de tuin te bekijken, is om ze te bestuderen als ze nectar komen drinken bij bloemen. Een aantal soorten bloemen komt pas 's avonds tot leven en verspreidt de meest heerlijke geuren om nachtvlinders aan te trekken.

Met de volgende plantensoorten maakt u in ieder geval kans op nachtelijk vlinderbezoek:

- Kamperfoelie (*Lonicera sp.*)
- (Sier)tabak (*Nicotiana sp.*)
- Teunisbloem (*Oenothera sp.*)
- Rode spoorbloem (*Centranthus ruber*)
- Vlinderstruik (*Buddleja davidii*)

Vanaf de schemering zullen er nachtvlinders bij de bloemen komen drinken. Ze zijn het beste te bekijken met een zaklamp (eventueel bedekt met rood gekleurd folie).

Deze methode levert echter lang niet zoveel vlinders en soorten op als een lokmiddel of een lichtmethode.

Feromonen

Ook met behulp van feromonen (de zogenaamde sekslokstoffen) kunnen vlinders gelokt worden. Hiervoor worden dan de feromonen die het vrouwtje verspreidt, gebruikt om mannelijke vlinders te lokken. Voor sommige soorten werkt dit heel goed. Op de onderstaande internetpagina's kunt u meer lezen over dit principe.

Site over nachtvlinderferomonen (Engelstalig)

<http://www.pheromone.ekol.lu.se/pheromones.html>

Site over voortplanting en feromonen

http://www.homepages.hetnet.nl/~venhuize/005_03_05.htm

Anekdote over nachtpauwoog: 'een gevoelige neus'

<http://www.geaflecht.nl/geafl/archief/artikel/nchtlvn.html>

Rupsen zoeken

Veel soorten nachtvlinders zijn het grootste deel van het jaar als rups te vinden. Voorafgaand aan of tijdens een nachtvlinderexcursie kan het leuk zijn om eens op zoek te gaan naar deze vlinders-in-wording. Hieronder staan enkele methodes om de verborgen levende rupsen te vinden.

Een rups krijg je niet zomaar te zien. Veel soorten vereisen een speciale zoekactie om ze te zien te krijgen. Kennis van de waardplant is bijvoorbeeld belangrijk, maar vaak is ook de standplaats van de waardplant ook nog van invloed. Sommige rupsen eten zelfs alleen maar speciale delen aan een plant (bloemknoppen bijvoorbeeld) en voor die soorten heeft het dan helemaal geen zin om aan de bladeren te gaan zoeken. Het voert te ver om in het kader van de Nationale NachtvlinderNacht al deze details te presenteren. Hieronder volgen beknopt enkele technieken om rupsen waar te nemen.

Kloppen

Rupsen die foerageren op struiken of bomen kunnen gemakkelijk worden verzameld door aan een tak te schudden. De rupsen vallen dan naar beneden en kunnen worden opgevangen in een omgekeerde paraplu of op een uitgespreid laken. Deze techniek wordt 'kloppen' genoemd.

Slepen

Rupsen die leven op grassen of lage kruiden kunnen worden gezocht door met een net door de vegetatie te slepen. De rupsen komen dan in het net terecht en kunnen vervolgens bekeken worden. Zowel het slepen als het kloppen hebben als nadeel dat de vegetatie beschadigd kan worden. Enige terughoudendheid is dus wel geboden bij de toepassing van beide technieken.

Zaklamp

De meest natuurvriendelijke methode is het zoeken met een zaklamp. Omdat veel rupsen overdag verborgen leven en 's nachts gaan eten, is het goed mogelijk om in het donker met een zaklamp op zoek te gaan. Schijn in de toppen van grashalmen of kruiden met een lamp en meestal lukt het dan wel om enkele rupsen te vinden. Ook door onder een boom te gaan staan en met de zaklamp naar boven te schijnen kunnen zo rupsen worden gevonden.

Determinatie

Het is lastig om rupsen te determineren, zeker als ze nog klein zijn, maar met behulp van de rupsenposter die in het informatiepakket is opgenomen, is het waarschijnlijk wel mogelijk om de rupsen op familieniveau te plaatsen. Ook met www.vlindernet.nl is het mogelijk rupsen op naam te brengen.

Nachtvlinders op naam brengen

Het op naam brengen van nachtvlinders kan vooral voor beginnende nachtvlinderaars tegenvallen. Er zijn meer dan 700 soorten en een aantal ervan lijkt sterk op elkaar. Hieronder staan enkele hulpmiddelen bij het op naam brengen van nachtvlinders. Tijdens de Nationale Nachtvliedernacht wordt met name naar de grote nachtvlinders (macro's) gekeken.

Dennepijlstaart (Sphinx pinastri) – foto: Lars Soerink

Determineren: enkele tips

De meeste nachtvlinders kunnen worden gedetermineerd aan de hand van de vleugelkenmerken. Belangrijk hierbij is om onder verschillende hoeken de vlinder nauwkeurig te bekijken. Denk eraan dat het licht goed op de vleugel moet vallen om de kleuren goed te zien en dat lamplicht vaak andere effecten geeft dan daglicht. Veel nachtvlinders hebben een dermate opvallende vleugelvorm of -tekening, dat het goed mogelijk is de soorten te determineren door simpelweg door een boek te bladeren totdat u een exact gelijkende afbeelding tegenkomt. Bij twijfel is het altijd goed om de vlinder te fotograferen. Voor de avond van 2006 kan de lijst met te verwachten soorten (bijlage 2) eveneens een hulpmiddel zijn.

Een ander hulpmiddel is de indeling in families. Als bekend is tot welke familie de vlinder behoort, dan geeft dat ook een belangrijk hulpmiddel tot een juiste determinatie. In Nederland zijn 19 vlinderfamilies waar de macro's toe worden gerekend. Sommige families bevatten in Nederland maar enkele soorten (zoals de wortelboorders (Hepialidae) of de donsvlinders (Lymantriidae)). Andere families zijn veel groter en bevatten veel soorten. Met name de spanners (Geometridae) en de uilen (Noctuidae) zijn zeer soortenrijk. Met enige oefening zijn de families vaak goed uit elkaar te houden. Let hierbij op gelijkenissen in lichaamsbouw en vleugelvorm. De meeste mensen vinden dit in het begin lastig, maar laat u niet ontmoedigen want de voldoening bij een juiste determinatie is vaak heel groot.

Informatiebronnen

Om een nachtvlinder op naam te kunnen brengen zijn goede informatiebronnen erg belangrijk. Hieronder staan enkele boeken en internetpagina's beschreven.

Boeken

Nachtvlinders. Veldgids met alle in Nederland en België voorkomende soorten door P. Waring en M. Townsend en illustraties van R. Lewington (oorspronkelijke uitgave in 2003; Nederlandse vertaling en bewerking uitgekomen in 2006), (€ 39,95)

Alle informatie in de gids is volledig aangepast aan de situatie in Nederland en België. De soorten in deze gids worden afgebeeld in hun natuurlijke rusthouding. Ook zijn tekeningen toegevoegd van enkele soorten die niet in de oorspronkelijke Engelse gids staan, maar die wel in Nederland en België voorkomen. Verder wordt informatie gegeven over: kenmerken, gelijkende soorten, vliegtijd en gedrag, levenscyclus, waardplanten, habitat en voorkomen in Nederland en België. Deze determinatiegids is tot stand gekomen door samenwerking tussen De Vlinderstichting, de Werkgroep Vlinderfaunistiek en de Vlaamse Vereniging voor Entomologie.

Colour Identification Guide to the Moths of the British Isles door B. Skinner (1998) met 267 pagina's en 43 kleurenplaten en 1600 beschreven soorten (€ 75,-)

Nog steeds een erg belangrijk standaardwerk voor het op naam brengen van nachtvlinders. Een Nederlandse aanvulling op de Engelse tekst is te vinden op www.vlindernet.nl.

Gids van vlinders, rupsen en waardplanten door Heiko Bellman (2005, Nederlandse vertaling), Tirion uitgevers, Baarn (€ 34,95)

In deze gids zijn een groot aantal dag- en nachtvlindersoorten (met rupsen) te vinden. Informatief boek om mee te beginnen.

Nachtvlinders in Beeld

In een notendop geeft dit boekje heel veel informatie over ecologie, gedrag, leefwijze van een vrij onopvallende maar boeiende groep insecten. 43 soorten nachtvlinders en 11 soorten rupsen, algemeen voorkomend in Nederland, worden nader beschreven.

Op de uitklapkaart achterin staan 21 van deze soorten bij elkaar afgebeeld. Auteur: Frank Bos; 32 pagina's. Formaat: 10 x 21 cm; Uitvoering: geniet, met tekeningen in kleur. Jaar: 2006, Prijs €4,95. Donateursprijs €3,95. ISBN: 90-5011-226-9. Te bestellen via www.knnvuitgeverij.nl

Internet

VlinderNet

Op VlinderNet (www.vlindernet.nl) kunt u altijd meer informatie over een nachtvlindersoort vinden. Het gemakkelijkst is het om met een soortnaam snel naar de betreffende soortpagina te gaan. U krijgt dan informatie over vliegtijden en voorkomen in Nederland te zien. Ook is het in de meeste gevallen mogelijk om foto's van de betreffende soort te bekijken. Het is ook mogelijk om selecties te maken en op die manier te zoeken naar een soort. In de nachtvlinderdatabase kunt u op allerlei manieren zoeken. Zoals bijvoorbeeld op familie of vliegmaand. Voor de

nachtvlindernacht kan het handig zijn om de nachtvlinders voor de maand september te selecteren, of in die lijst te zoeken als u niet uit een determinatie komt.

Vlinderforum

Uw nachtvlinder niet op naam kunnen brengen? Stel dan een vraag op het VlinderForum (<http://vlinder.forumsplace.com>).

Andere nachtvlindernachten

Engeland: National Moth Night <http://www.nationalmothnight.info>

Duitsland: <http://www.falternacht.de/>

Europa: European Moth Nights

<http://lepidoptera.freeweb.hu/program/emn/emn.htm>

Verkooppunt materialen en boeken

Entomologiespeciaalzaak Vermandel (www.vermandel.com).

Verkoopadres van vele nachtvlinderboeken. Ook verkrijgbaar: lampen, lichtvallen, vlindernetten, doorzichtige potjes, enz.

Waarnemingen doorgeven

Een van de doelen van de Nationale Nachtvliedernacht is het tegelijkertijd verzamelen van nachtvliedernaanemingen op heel veel verschillende plekken in het land. Dus: veel nachtvlieders gezien tijdens de Nationale Nachtvliedernacht? Geef ze aan ons door!

Niet geheel zeker? Zet 'm op de foto! Gele agaatspanner (Eulithis pyraliata) – foto: Lars Soerink

U kunt de waarnemingen van de Nationale Nachtvliedernacht op verschillende manieren doorgeven. Via een formulier, een digitaal bestand of via internet met de invoermodule 'Landkaartje'. De resultaten zullen worden gepubliceerd in het tijdschrift 'Vlieders'. Daarom is het belangrijk dat wij uw gegevens uiterlijk 1 december binnen hebben. Alle inzenders krijgen een exemplaar van Vlieders toegestuurd.

Let op! Alle waarnemingen zullen worden opgenomen in het Landelijk Bestand Nachtvlieders. Geef daarom alleen waarnemingen door waar u geheel van zeker bent.

Invoermodule 'Landkaartje': extra mogelijkheden voor de Nachtvliedernacht waarnemingen

Met deze invoermodule kunt u razendsnel gegevens doorgeven zonder dat u coördinaten op hoeft te zoeken. Met één klik op de kaart kunt u alle nachtvlieders doorgeven. Ze staan dan meteen in de centrale database van De Vliederstichting en in uw eigen dossier dat u op elk moment kunt raadplegen.

Vanaf het weekend van de Nachtvliedernacht tot enkele weken erna zal het mogelijk zijn om aan te geven dat uw waarnemingen tijdens de Nachtvliedernacht gedaan zijn. U kunt dan ook de overige informatie (het weer, aantal deelnemers, enz.) doorgeven.

U vindt de invoermodule op www.vliederstichting.nl/landkaartje.

Per formulier

In het informatiepakket dat iedere deelnemer toegestuurd krijgt, zitten waarnemingenformulieren. Het formulier is ook op de internetpagina te downloaden.

U kunt de gegevens sturen naar De Vlinderstichting (Postbus 506, 6700 AM Wageningen, ter attentie van Nachtvliedernacht).

Excelbestand

Lukt het doorgeven van waarnemingen niet via Landkaartje, dan kunt u uw waarnemingen ook in een excelbestand zetten. Gebruik hierbij dezelfde kolomkoppen als op het waarnemingsformulier. U kunt het bestand dan per e-mail naar ons toesturen (info@vlinderstichting.nl)

Bijlage 1: Checklist Nachtvinders kijken

De volgende zaken zijn handig tijdens de Nationale NachtvlinderNacht:

Materialen

- Laken en lamp of
- Lichtval
- Stroomvoorziening (bv. aggregaat)
- Verlengsnoeren
- Strooprecept(en)
- Oude (afwas-)kwast
- Punaises (of iets anders om de smeerplek mee te markeren)
- Zaklamp(en)

Determinatie hulpmiddelen

- Doorzichtige potjes
- Foto toestel
- Nachtvlinderboeken
- Vlindernet (eventueel)
- Waarnemingsformulieren/ opschrijfboekje

Overig

- Anti-muggenmiddel (ook muggen komen op licht af!)
- Krukje of stoel
- ...
- ...
- ...
- ...
- ...